

ВІДГУК
офіційного опонента про дисертацію
Пальчикової Олександри Олександрівні
з теми: «**Реалізація крос-культурного підходу до навчання**
української мови іноземних студентів»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Становлення відкритого громадянського суспільства в Україні, продовження демократичних реформ, інтеграція держави у світове співтовариство зумовлюють пошук ефективних підходів до навчання української мови як іноземної задля формування стійких умінь і навичок успішної мовної комунікації. Останнім часом, коли взаємопроникнення мов і культур, міграція населення досягли небачених досі обсягів, надзвичайно гостро постала проблема співіснування в полікультурному просторі, виховання толерантності до інших культур. Цим і зумовлено підвищення інтересу дослідників до проблеми реалізації крос-культурного навчання. У цьому контексті автор дослідження правомірно підкреслює, що «закономірним стає утвердження крос-культурного підходу як важливого чинника в оволодінні українською мовою іноземними студентами, що передбачає зіставлення ціннісно-нормативної системи (традиції, звичаї, обряди, свята, мистецтво) і мовної, у межах якої розглядають відмінні та схожі риси на фонетичному, лексичному, морфологічному і синтаксичному рівнях рідної та української мов» (с.4).

Важливість рецензованої дисертації підтверджується також зв'язком її з такими актуальними напрямами наукових досліджень, як формування вторинної мовної особистості, здатної до швидкої адаптації в багатокультурному соціумі; розроблення лінгводидактичного інструментарію для реалізації освітнього процесу української мови як іноземної, формування крос-культурної компетентності студентів.

Останній напрям корелюється з науковою темою кафедри української мови Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»: «Лінгвальний простір духовного коду» (№ держреєстрації – 30-94-14). З огляду на зазначене вважаю, що тема дисертаційної роботи О. О. Пальчикової актуальна, сучасно й науково важлива.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. Науковий і творчий задум автора та етапи реалізації його повною мірою представлені у вступові.

Загалом дисертацію О. О. Пальчикової вирізняє наявність системного аналізу теоретико-методологічного надбання вітчизняної і зарубіжної науки, що дало змогу простежити типологію наукових поглядів і підходів на сутність і зміст крос-культурного підходу; виокремити і конкретизувати ключові поняття методики навчання української мови як іноземної за крос-культурного підходу.

Заслуговує схвальної оцінки глибина теоретичного аналізу філософських, соціолінгвістичних, психолого-педагогічних досліджень, що й сприяло визначенню теоретичних зasad реалізації крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів.

Глибини, чіткості й логічної виразності рецензований праці додає науковий підхід автора до формування понятевого апарату дослідження. Олександра Олексandrівна уточнює, коригує або визначає смисл багатьох наукових термінів, уникає досить типового нині некоректного їх уживання, взаємозаміни близьких за значенням дефініцій. Зважаючи на різноманітність багатьох педагогічних понять, дисерантка привертає увагу до значення кожного дотичного до проблеми дослідження терміна. Такими, зокрема, є «крос-культура», «полікультуралізм», «мультикультуралізм», «транскультура», «інтеркультура» (підрозділ 1.1.), «підхід», «підхід до навчання», «комунікативний підхід», «лінгвокрайнознавчий підхід», «діалог культур», «лінгвокультурологія» «крос-культурний підхід до навчання

української мови іноземних студентів», «крос-культурна компетентність», «крос-культурна компетентність студента-іноземця у процесі навчання української мови на підготовчому відділенні» та ін. (підрозділ 1.2).

Докладне вивчення й аналіз психологічних чинників реалізації крос-культурного підходу під час навчання української мови як іноземної допомогло дисертантці дійти висновку, що «з позиції крос-культурного підходу до навчання української мови як іноземної, розв'язання окреслених завдань можливе за умов створення сприятливого середовища для успішного входження студента в навчальний процес, вдалої соціокультурної адаптації до українськомовного середовища, що є необхідним психологічним чинником у подоланні мовних та культурних труднощів» (с. 51). Означене твердження дисертантка аргументує тим, що більшість іноземців краще засвоює мовний матеріал лише після занурення в культуру країни, пристосування до іншомовного соціокультурного середовища (с. 66).

Значний інтерес становить висвітлення лінгводидактичного аспекту навчання української мови іноземних студентів. У дисертації обґрунтовано, що провідним складником навчання української мови на крос-культурній основі є стратегічна мета, яка полягає у формуванні особистості «на межі культур» – тієї, що володіє основами мовних, мовленнєвих соціокультурних, лінгвокраїнознавчих знань про рідну країну та Україну, уміє долати непорозуміння, мовні та культурні бар’єри і конфлікти під час здійснення усної й писемної мовленнєвої діяльності. Належним чином аргументовано значущість упровадження комунікативного, лінгвокраїнознавчого, крос-культурного підходів до навчання української мови як іноземної, що сприяють установленню діалогічної взаємодії в полікультурному суспільстві не лише через знання мови, а й через культурну обізнаність.

Поділяємо думку дисертантки, що встановлення органічної єдності між мовним, мовленнєвим, культурним компонентом забезпечують загальнодидактичні принципи (свідомості, науковості, систематичності та

послідовності, зв'язку теорії з практикою, доступності, наступності й перспективності, наочності) та методичні (комунікативності, апроксимації, урахування рідної мови студентів, культурного співнавчання, зіставного вивчення мов, концептуалізму, текстоцентризму).

Видається правомірним, що до основних методів навчання української мови іноземних студентів дисертантка відносить прямий, аудіолінгвальний, читання, свідомо-зіставний, свідомо-практичний, що уможливлюють осмислене оволодіння культурологічним матеріалом.

Окремо варто наголосити на розробленій системі вправ (рецептивні комунікативні, репродуктивні комунікативні, продуктивні комунікативні; рецептивні умовно-комунікативні, репродуктивні умовно-комунікативні, продуктивні умовно-комунікативні; рецептивні некомунікативні, репродуктивні некомунікативні), завдяки яким відбувається формування мовних, мовленнєвих, культурологічних умінь і навичок крос-культурної компетентності.

Високої оцінки заслуговує теоретичне осмислення й методичне забезпечення формувального етапу експерименту (розділ 3. «Дослідно-експериментальне навчання української мови студентів-іноземців на засадах крос-культурного підходу»), а саме опис організації педагогічного експерименту, його перебіг, а також апробацію результатів в експериментальних вищих навчальних закладах.

Варто іще раз наголосити на чіткості й прозорості поняттєвого поля дослідження. Особливий інтерес викликає методика впровадження крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів на підготовчому відділенні, що охоплює вихідні категорійні поняття, якими оперує експериментальна методика навчання, – мету, принципи, методи, прийоми, форми, засоби, що у своїй сукупності відображають реалізацію крос-культурного підходу.

На всіх етапах дослідження, описаних у трьох розділах дисертації, зроблено узагальнення і висновки. Підставою для того, аби загальні висновки

роботи вважати достовірними, передусім є добре спланований та успішно проведений експеримент, описаний у третьому розділі. Представлена в ньому експериментальна програма має чітку структуру й міцні теоретичні підвалини, містить усі складники, що дають змогу для повноцінного й ґрунтовного дослідження (мету, завдання, результати моніторингових зразків тощо). Свідченням справді наукового підходу є урахування дисеранткою важливих наукових відомостей із філософії, психології, психолінгвістики, дидактики, лінгвістики й лінгводидактики.

Загальні висновки скорельовані зі змістом сформульованих у вступові завдань і матеріалами кожного з розділів, їх можна вважати вірогідними й ґрунтовними, що забезпечується вмілим використанням положень прикладних наукових досліджень, сучасних засобів і методик проведення аналізу результатів дослідного навчання, достатньою кількістю статистичної інформації.

Найбільш суттєвими і важливими здобутками, що одержані О.О. Пальчиковою особисто й характеризують новизну її дисертації, є такі результати: теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка методики навчання української мови іноземних студентів на крос-культурній основі; з'ясування сутності й змістових характеристик таких лінгводидактичних термінів, як «полікультурний», «мультикультурний», «транскультура», «інтеркультура», «крос-культура», уточнення семантики дефініцій «*крос-культурний підхід до навчання української мови іноземних студентів*», «*крос-культурна компетентність студента-іноземця у процесі навчання української мови на підготовчому відділенні*»; визначення критеріїв, показників, рівнів сформованості крос-культурної компетентності студентів-іноземців; розроблення навчально-методичного супроводу з української мови як іноземної.

Подальшого розвитку набула методика поетапного формування крос-культурної компетентності студентів-іноземців під час навчання української мови.

Результати експериментальної роботи, а саме: наукова новизна, теоретичні і практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджується у процесі наукового дослідження засобами різноманітних загальнометодологічних, загальнонаукових і специфічних методів, статистичними даними експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями законодавчих і нормативних документів. Основні положення дисертації належним чином апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і достатньо висвітлені в наукових публікаціях автора.

Автореферат повністю відповідає змістові дисертаційної роботи.

Результати дослідження О.О. Пальчикової є важливим внеском у розвиток теорії і методики навчання української мови як іноземної, що полягає в розробленні, обґрунтуванні й упровадженні навчально-методичного супроводу, зокрема навчального посібника «Калейдоскоп культур», комплексу текстів, діалогів, полілогів та системи вправ, що сприяють формуванню мовних, мовленнєвих і культурних умінь і навичок, орієнтованих на встановлення й підтримання контактів між представниками різних культур. Значний практичний інтерес становлять додатки до дисертації.

Лінгводидактичний доробок Олександри Олексandrівни, викладений у розділах дисертації, а також у додатках, пропозиції й рекомендації, вміщені у статтях, посібнику «Калейдоскоп культур» , можуть слугувати підґрунтам для реалізації на практиці важливих освітніх завдань.

Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаю увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. У практичному значенні авторка зазначає, що «матеріали дисертації можна використовувати в освітньому процесі вищих навчальних закладів...», «Дослідження надає змогу вдосконалювати зміст навчальних і робочих програм, посібників та підручників з української мови як іноземної», однак у третьому розділі і висновках не обґруntовує що, власне, з

дослідження слугує доповненням і збагаченням контенту мовної підготовки іноземних студентів.

2. На жаль, поза увагою дисертантки залишилися деякі цікаві посібники з української мови як іноземної, зокрема Олесі Палінської, Оксани Туркевич «Крок -1», що містить дві книги (для студентів і викладачів) та електронний диск, що широко застосовуються в освітньому процесі вишів. Робота виграла б, якби дисертантка включила аналіз цього посібника, адже відомості, подані в ньому, значною мірою розширяють соціокультурне поле занять з української мови як іноземної.

3. Варто було б, на нашу думку, увиразнити самобутні риси авторського посібника «Калейдоскоп культур», подати його авторську концепцію.

4. Задля поліпшення зорового сприймання доцільно було б у третьому розділі представити графічну модель організації експериментального навчання. Це дало б змогу відразу побачити хронологічні межі, мету, зміст етапів, домінувані методи, прийоми, засоби навчання.

5. З огляду на вагомість прикладного аспекту проведеного дослідження, його інноваційність та актуальність, на наш погляд, доцільно було б у додатках подати фрагменти заняття задля цілісності ілюстрування продуктивності дібраних дисертанткою методів, прийомів і засобів навчання.

Зазначені зауваження до дисертаційної роботи здебільшого дискусійного чи рекомендаційного плану, жодним чином не применшують значення її і не знижують загальної високої оцінки, проте можуть слугувати імпульсом для дискусії під час захисту результатів дослідження і стимулом на наукову перспективу автора.

Дисертація Олександри Олексandrівни Пальчикової «Реалізація кроскультурного підходу до навчання української мови іноземних студентів» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням.

Зміст роботи, логіка викладення тексту, наукові і прикладні результати свідчать про глибокі теоретичні знання, володіння методами наукових досліджень, уміння розв'язувати актуальні лінгводидактичні проблеми.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна праця «Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів» є самостійним, структурно завершеним, цілісним дослідженням актуальної проблеми. За рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, а розроблені в ній теоретичні положення й отримані результати можна кваліфікувати як вагомий внесок у розвиток теорії та методики навчання української мови, Пальчикова Олександра Олексandrівна заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри української мови
Київського університету
імені Бориса Грінченка

О. М. Горошкіна

КІЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
<u>Горошкіна О.М.</u>
(ПІБ)
<u>Ольга Миколаївна Горошкіна</u>
(підпись)
<u>Ольга Миколаївна Горошкіна</u>